

Respons

Pakistan: Enker

- Vil en pakistansk enke i Gujrat bo sammen med sin biologiske familie eller med svigerfamilien?
- Vil det stille seg annerledes hvis ektefellen er savnet, men ikke erklært død?
- Hvem har ansvar og omsorg for barna når far er død eller savnet?
- Forsørgelsesplikt
- Arverettigheter

Pakistan er et stort og mangfoldig land med betydelig variasjon mellom sosioøkonomiske klasser og mellom landsbygd og by. Tradisjonelle strukturer står sterkest på landsbygda.

Gujrat er et distrikt i det nordlige Punjab. En stor andel av den norsk-pakistanske befolkningen i Norge kommer fra dette området. Dette anses å være et tradisjonelt, semi-ruralt område.

Generelt om ekteskap

Ekteskap er en viktig institusjon for alle samfunnslag i Pakistan. Ekteskapsinngåelse anses å være den største begivenheten i livet. Den store majoriteten av ekteskap er arrangerte i den forstand at de inngås etter avtale mellom to familier og er således ikke en stadfestelse av et følelsesmessig forhold mellom to individer. Ekteskap er en allianse mellom to familier. Brud og brudgom er ofte i slekt.

En gift pakistansk kvinne tilhører ektefellens familie. Ekteskapsinngåelsen symboliserer at hun trer ut av sin biologiske familie og inn i ektefellens familie. Forvaltning av hennes rettigheter og plikter, ansvaret for å forsørge og beskytte henne overføres gjennom bryllupsremonien til ektefellen og hans familie.

Patriarkalsk kultur

Pakistanske kvinner, og særlig de som bor på landsbygda, er sosialt og økonomisk avhengig av å være del av et familienettverk. De er ikke i en situasjon hvor det er aktuelt å etablere eget

hushold. Landinformasjonsenheten til canadiske myndigheter har i en respons beskrevet forholdene i rurale strøk slik:

Women are not recognized as an individual member of the community, they are members of their male-dominated family. Woman's life in the village context is a matter of concern for every man of the neighborhood community. There is no concept of an unattached woman (IRB 2010).

Yrkesdeltakelsen blant pakistanske kvinner er lav. Den pakistanske menneskerettighetsorganisasjonen HRCP (2014) hevder at Pakistan har den laveste andelen kvinner i lønnet arbeid i hele Sør-Asia. På landsbygda jobber de fleste ufaglærte kvinner innen jordbruk, mens de i byene er sysselsatt som hushjelper eller med hjemmebasert arbeid (teppeveving, brodering, montering av mikro-elektronikk osv.).

Ansvar og omsorg for barna

Slektskap regnes i mannslinjen. Barna tilhører faren og hans slekt, og faren har foreldreretten. Prinsippet er uavhengig av om barnets foreldre er skilt eller om barnefar er død eller forsvunnet; mannens slekt har det juridiske og praktiske ansvar for barna.

Moren kan ha den daglige omsorgen for barna i en periode mens de er små. Hanafi er den dominerende lovskolen i Pakistan. I henhold til denne kan moren ha omsorgen for guttebarn til de fyller sju år og for jenter til de når puberteten¹.

Hvis barnas mor gifter seg på nytt, vil hun miste den daglige omsorgen for barna. Er barna under alderen for tilbakeføring til far, vil den midlertidige omsorgen gis til barnas mormor. I tilfelle mormor ikke er aktuell eller anses uegnet, vil farmor eller mors søster være omsorgsperson inntil barna når alderen for overføring til far.

Forsørgelsesplikt

Den pakistanske familielovgivningen The Muslim Family Laws Ordinance (Family Law 1961) bygger på prinsippene i sharia og regulerer person- og familierettslige forhold for den muslimske majoritetsbefolkningen. I artikkel 9 slås det fast at en ektemann har plikt til å forsørge sin(e) hustru(er). Dette er i tråd med islamsk lov. Familieloven åpner for bruk av tvangsmidler dersom ektemannen ikke overholder forsørgelsesplikten.

Familieloven har ingen bestemmelser som avklarer ansvarsforhold knyttet til forsørgelse av enker. Innen islamsk rett synes det heller ikke å være noen klare retningslinjer for underhold og ansvar for enker. I en avhandling om temaet antydes det at en muslim bør sørge for at gjenlevende ektefelle blir forsørget i inntil ett år. I løpet av den tiden kan «a widow ...()...get a new husband and her burden of maintenance shifts to the new man» (Fayyaz-ur-Rehman 2003, s. 36). Å gifte seg med en enke kan anses som en ærefull handling.

Det fremstår klart at enken har rett til å bli forsørget i iddat-perioden. Dette er perioden enken må vente før hun kan inngå nytt ekteskap og har til hensikt å bringe klarhet i om hun er gravid med sin avdøde ektemann. Ventetiden regnes etter menstruasjonssyklusen og er henholdsvis 90 dager for skilte kvinner og fire måneder og ti dager for enker (Ferrari di Carli 2008).

¹ Pubertet er definert å være i aldersspennet fra ni til femten år.

Forsørgelse etter iddat-periodens utløp er ikke regulert i verken pakistansk eller islamsk lov. Unntaket er enker etter statlige tjenestemenn som har rett til etterlattepensjon. Enker etter lavere funksjonærer får et engangsbeløp. Det er ingen ordning eller pensjon for enker etter menn som har arbeidet i privat sektor eller i det uformelle arbeidsmarkedet (Hasan 2010).

Arverettigheter

Det er to måter å bli berettiget til arv i Pakistan; gjennom ekteskap og slektskap (Ashraf 2009). Det er regulert hvordan arv skal fordeles; hvem som arver og med hvilken andel av avdødes verdier. I henhold til Hanafi har tolv parter arverettigheter. Barn, ektefelle og foreldre har alltid arverettigheter.

Hanafi gir kvinner rett til å arve halvparten av hva menn arver. Begrunnelsen er menns forsørgelsesplikt og at kvinner har rett til å bli forsørget. Mannen er forpliktet til å dele sine midler med hustruen, mens hun har rett til å beholde alt hun eier for seg selv. I tillegg sees medgiften som en kompensasjon for at kvinnen ikke har samme arverett som menn. Enken arver en fjerdedel av ektefellens verdier hvis paret ikke har barn og en åttendedel hvis de har barn (Hasan 2010).

Det er grunn til å tro at disse reglene ikke etterleves og at kvinner/enker ofte ikke får sin rettmessige arv. Det er uklart hvordan arv fordeles innen storfamiliens rammer da familiens formue er kollektivets eiendom. Hvis avdøde ikke er familiens eldste, vil det være et kompliserende element. Videre kan det være et kompliserende element hvis hele eller deler av formuen/eiendelene er i utlandet (Ashraf 2009). Hvis enken gifter seg inn i en annen familie, hevder enkelte kilder at hun fratras arveretten.

Pakistanske enker

Gjennom arv og medgift får enken midler. Det er uklart hvorledes enker tilgodeses og det er uansett ikke sosialt akseptert at hun etablerer eget hushold. På tross av rettigheter til arv og medgift, er det av avgjørende betydning at hun er del av et familienettverk. Enker som verken får støtte fra sin svigerfamilie eller biologiske familie, kan komme i en svært vanskelig og sårbar situasjon.

Det finnes enkelte hjelpetilbud for enker og skilte kvinner. Myndighetene har etablert et fåtall shelters og noen titalls statlige hjem for kvinner (Darul Amans). Det finnes også NGOer som bistår enker og kvinner som har brutt ut av ekteskapet. Pakistanere betaler Zakat (velferdsskatt), som er en av de fem søylene innen islam. Skatten utgjør om lag 2,5 prosent av inntekten og brukes til verdige trengende som enker, foreldreløse barn osv. (Hasan 2010). Tiltakene er begrensede og dekker ikke behovet for hjelpetiltak.

Kvinner lever lenger enn menn i Pakistan, så det er et stort antall enker i landet. I tillegg er voldelige konflikter årsak til et betydelig antall dødsfall blant menn. Ved siste folketelling (1998) var det om lag 2,7 millioner enker i landet. Siden har folketallet økt og det er grunn til å anta at antallet enker i dag er betydelig høyere (Hasan 2010).

På tross av at antallet enker er høyt, foreligger det relativt lite faktisk informasjon om deres situasjon. Den pakistanske menneskerettighetskommisjonen rapporterer årlig om menneskerettslige utfordringer i landet. I rapporteringen for 2013 nevnes ikke enkers

situasjon, heller ikke i rapporten for foregående år er enkers situasjon løftet fram (HRCP 2014; HRCP 2013).

Landinfo antar at grunnen til dette er at enker som hovedregel blir ivaretatt innenfor storfamiliens rammer. En storfamilie og dens overhode setter sin ære i å beskytte og kontrollere familiens kvinner. Det vil også gjelde familiens enker. Ansvarsforholdet vil normalt ikke endres selv om ektefellen dør, hun vil fortsatt være en del av ektefellens familie. Hun vil, som hovedregel, fortsatt bo sammen med sin svigerfamilie, eller under dens beskyttelse. Det forekommer tilfeller hvor enken blir tvunget til å gifte seg med avdødes bror. Arv kan være en motivator for å beholde enken som en del av storfamilien og på den måten holde familiens eiendom og verdier samlet. Eldre enker med voksne barn kan bo i eget hushold med sine sønner.

Det forekommer også at enker bor sammen med sin biologiske familie, men hennes opprinnelige familie har ingen juridiske eller tradisjonsbundne forpliktelser. Det er i denne sammenhengen viktig å være klar over at det ofte er nært slektskap mellom svigerfamilie og biologisk familie da fetter/kusine-ekteskap er utbredt.

Det er grunn til å tro at det som er beskrevet ovenfor også vil gjelde hvis ektefellen har vært borte i lengre tid og det er overveiende sannsynlig at han er død. Langt fravær kan imidlertid utløse skilsmissegrunn, noe som har betydning for ansvarsforholdene.

Det er normalt ikke forbundet med stigma eller skam å være enke. Dette i motsetning til skilte kvinner; skilsmisse tolkes som tegn på at kvinnen ikke har vært i stand til å ivareta sin rolle som hustru og mor og hun bringer dermed skam over seg selv og sin familie. En skilt kvinne har ikke arverettigheter og vil aldri bo sammen med svigerfamilien. Etter separasjonstiden (iddat) på tre måneder, vil svigerfamilien ikke ha noen forpliktelser overfor kvinnen. Løsningen for skilte kvinner som ikke kan forsørge seg selv, er bistand og hjelp fra sin egen biologiske familie, forutsatt at de er villig til å gi det.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Ahsraf, Rukhsana (2009). *Normativ pluralisme og arv: norskpakistanske kvinners rett til å sitte i uskiftet bo*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for offentlig rett. Tilgjengelig fra https://www.jus.uio.no/ior/forskning/omrader/kvinnerett/publikasjoner/skriftserien/dokumenter/79_Rukhsana.pdf [lastet ned 7. juni 2014]
- [Family Law] (1961). *Muslim Family Law Ordinance, 1961*. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=4c3f1e1c2&skip=0&query=The muslim family law 1961&coi=PAK> [lastet ned 7. juni 2014]
- Fayaz-ur-Rehman (2003). *Islamic Law of Maintenance for Wives in Pakistan and Afghanistan since 1960*. Peshawar: University of Peshawar. Tilgjengelig fra <http://pr.hec.gov.pk/Thesis/2565H.pdf> [lastet ned 7. juni 2014]
- Ferrari de Carli, Eli (2008). *Religion, juss og rettigheter: Om skilsmisse, polygami og shari'a-råd*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Tilgjengelig fra <http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2008/2008-005> [lastet ned 7. juni 2014]
- Hasan, Masuma (2010, 24. - 25. juni). *Condition of widows in Pakistan*. Kathmandu: International Conference on Widowhood. Tilgjengelig fra <http://mazdoorkissan.wordpress.com/2010/11/16/condition-of-widows-in-pakistan/> [lastet ned 12. juni 2014]
- HRCP, dvs. Human Rights Commission of Pakistan (2014, mars). *State of Human Rights in 2013*. Lahore: HRCP. Tilgjengelig fra <http://www.hrcp-web.org/hrcpweb/report14/AR2013.pdf> [lastet ned 7. juni 2014]
- HRCP (2013, mars). *State of Human Rights in 2012*. Lahore: HRCP. Tilgjengelig fra <http://hrcp-web.org/hrcpweb/wp-content/pdf/AR2012.pdf> [lastet ned 12. juni 2014]
- IRB, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2010, 17. november). *Circumstances under which a woman has the legal right to get a divorce through the courts (judicial divorce) through her own initiative; circumstances under which single women can live alone*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4dd1015f17.html> [lastet ned 7. juni 2014]

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.